

Nr 30.

Av herr De Geer i Lesjöfors, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 70, med förslag till anläggande av ett tackjärnsverk i Norrbotten.

I kungl. propositionen nr 70 föreslås anläggandet av ett tackjärnsverk i Luleå. Då propositionen förutsätter, att något intresse från enskilt företagarkåll icke förefinnes, föreslås att det nya företaget helt skall finansieras och drivas av staten.

Orsaken till att det enskilda initiativet på detta område ställt sig reserverat beror på de stora risker, som äro förenade med projektet. Under tidigare år ha betydande kapitalbelopp gått förlorade på tackjärnsproduktion i Norrbotten. Alla dessa företag voro emellertid inriktade på produktion av träkolstackjärn, ett järnsortiment som måst räkna med ständigt försämrade avsättningsmöjligheter. För produktion av kokstackjärn ställa sig utsikterna annorlunda och bättre än för träkolsjärnet. Under det exportmarknaden för det senare undan för undan krympt samman, har det inhemska behovet för det förra gradvis stegrats. Detta förhållande sammanhänger med den starkt stegrade svenska produktionen av handelsjärn, vilken bygger på skrot som väsentlig råvara. Ur metallurgiska och även ur ekonomiska synpunkter är det olämpligt att basera denna produktion uteslutande på skrot. Handelsjärnet produceras härvid enligt martinprocessen, och nästan undantagslöst nedsmältes skrotet med viss tillsats av tackjärn. Det högvärdiga träkolstackjärnet är för dyrbart för detta ändamål, varför kokstackjärn kommit till användning. Den inhemska produktionen kan ej tillfredsställa behovet, varför import förekommer i stigande skala. Allt eftersom handelsjärnverken ökat sin kapacitet har importbehovet ökat. För närvarande kan man räkna med ett importbehov av c:a 200,000 ton per år vid full produktion. Det är härvid icke fråga om någon tillfällig företeelse, utan allt tyder på att även framdeles ett betydande importbehov kommer att göra sig gällande.

Att trots detta enskild företagsamhet ställt sig betänksam inför projektet, sammanhänger med de särdrag som känneteckna den internationella marknaden för kokstackjärn. Det är en känd sak, att få marknader varit så utsatta för utbud till s. k. dumpingpriser som just tackjärnsmarknaden. Detta har visserligen ej varit fallet under de senaste tre åren, men förr förekom i stället utbud till underpris så mycket oftare. Man erinrar sig sålunda de stora poster tackjärn, vilka för en del år sedan utbjödos på den svenska marknaden från exempelvis Indien och Ryssland. Med hänsyn till tackjärnsproduktionens karaktär — en tillverkning med proportionsvis höga fasta omkostnader — måste förekomsten av dumpingpriser betecknas som förklarlig, och man måste även framdeles räkna härmed. I detta förhållande ligger den största risken för det nu föreslagna företaget.

Om riskerna kunna begränsas, är det emellertid icke uteslutet att enskild företagsamhet kan intresseras för saken. Detta torde vara till fördel för alla parter. Det kan starkt ifrågasättas, om tackjärnsproduktion lämpar sig för statlig drift. Det är här icke fråga om en standardvara med enhetlig kvalitet och notering. Tvärtom är det en mycket konjunkturkänslig produkt, som skall marknadsföras och som efterfrågas i en mångfald olika kvaliteter (varierande kisel-, kol-, manganhalt o. s. v.). Då de främsta köparna bliva de mellansvenska handelsjärnverken, vore det ganska naturligt, om dessa direkt eller indirekt kunde intresseras i företaget.

Riskerna minskas väsentligt om betryggande garantier erhållas för att tackjärnet kan produceras så billigt som möjligt. Med de speciella förhållanden, som råda i Norrbotten, är staten den enda som besitter eller kan medverka till att skapa förutsättningar för dylika garantier. Järnvägarna, där malmen skall fraktas, ägas av staten, likaså kraftverken som skola tillhandahålla kraften. Genom sitt avtal med malmbolagen äger staten vidare möjlighet att köpa malm på fördelaktiga villkor. Kan staten erbjuda ett eventuellt enskilt företag att med avseende på malm och kraftpriser samt järnvägsfrakter och krediter komma i åtnjutande av samma villkor, som skulle gälla ett helt statligt företag, är det icke uteslutet, att intresse kan mobiliseras för saken. Självfallet skulle härvid det enskilda företaget bära en viss finansiell risk, ehuru denna skulle bliva avsevärt mindre än statens. För staten torde det vara en obestriddlig vinst, om ansvaret för järnverkets anläggning samt senare drift och ledning kunde läggas på enskilda händer. Härvid måste dock vissa garantier ställas för att driften upprätthålles och sålunda avsikten med projektet uppnås. Då man icke kan förutsätta, att ett enskilt företag under en följd av år är benäget att upprätthålla en förlustbringande drift, böra dessa garantier få formen av inlösningsrätt för staten av det enskilda intresset. Rent principiellt bör en överenskommelse mellan staten och ett eventuellt enskilt intresse i denna fråga baseras på följande:

1. Regeringen skall inom viss tidsfrist giva ett enskilt företag chansen att medverka vid det nya järnverkets tillkomst och drift.

2. Härvid bör det enskilda företaget få räkna med samma förmåner med avseende å frakter, krediter, malm- och kraftpriser som staten kan erbjuda ett rent statligt företag.

3. Det enskilda företaget bör härvid finansiellt engagera sig med minst 2 milj. kr. Under sådana förhållanden torde aktiekapitalet böra fixeras till 3 milj. kr., varav staten tecknar 1 milj. kr. 10 milj. kr. ställer staten till förfogande som kredit, vilken under de första åren bör vara räntefri.

4. Staten äger rätt inlösa de på enskilda händer liggande aktierna när helst driften vid företaget legat nere under 12 månader i sträck, eller om under 3 på varandra följande år driften icke upprätthållits minst under 20 månader.

5. Inlösningsvärdet fastställs av skiljemän, dock skall det utgöra lägst 50 % och högst 150 % av pari.

Här skisserade grunder för en uppgörelse mellan staten och en eventuell enskild företagare avse endast att belysa saken ur principiell synpunkt. Självfallet bör riksdagen i ett fall som detta icke uppdraga några riktlinjer, utan ankommer det på regeringen att underhandla om och fastställa uppgörelsens detaljer.

Under åberopande av ovanstående motivering hemställer jag,

att riksdagen vid bifall av kungl. propositionen nr 70 måtte föreskriva,

att, innan det statliga företaget för tackjärnstillverkning i Norrbotten konstitueras, erbjudande göres till eventuellt uppträdande enskilda intressen att realisera projektet. Härvid förutsättes dels finansiell medverkan från det enskilda intresset, dels att detta kommer i åtnjutande av samma förmåner beträffande malmpriser, frakter, kraftpriser m. m., som förutsetts för ett rent statligt företag.

Stockholm den 14 november 1939.

Gerard De Geer,
Lesjöfors.